

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Synoda o rodině
Pastorační výzvy pro současnou rodinu

Marie Kůdelová

Katedra filosofie a teologie
Vedoucí práce Mgr. Bc. Petr Jandejsek, M.A., Th.D.
Studijní program sociální práce
Studijní obor pastorační a sociální práce

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Synoda o rodině – pastorační výzvy pro současnou rodinu* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 1. května 2017

.....

Anotace

Bakalářská práce s názvem „*Synoda o rodině – pastorační výzvy pro současnou rodinu*“ přibližuje projednávaná témata na Synodě biskupů pořádané římskokatolickou církví v letech 2014 a 2015 a objasňuje postoj katolické církve k aktuálním otázkám týkajících se rodiny v dnešní společnosti.

Autorka nejprve popisuje vývoj rodiny v evropských podmínkách a poukazuje na některá úskalí spojená s tímto vývojem. Na to navazuje představením církevních dokumentů vydaných v souvislosti s mimořádnou a řádnou Synodou o rodině. Závěrečná část shrnuje reflexe laiků i odborníků z českého prostředí a formuluje některé pastorační pohledy.

Výsledky práce uvádí, že „věřící“ rodiny potřebují cítit ze strany církve upřímný zájem o jejich situaci. Pohled na rodinu v magisteriu římskokatolické církve vykazuje posuny zejména v oblasti pastorece rozvedených osob. Autorka práce se domnívá, že vstřícnější přístup k lidem, které církev ještě nedávno považovala za exkomunikované, je cestou evangelizace.

Klíčová slova

synoda, synodalita, rodina, manželství, rozvod, homosexualita, pastorece, evangelizace

Zusammenfassung/Summary

Die Bakkalaureusarbeit mit dem Titel „*Synode über die Familie – die pastorale Voranmeldungen für die zeitgenössische Familie*“ nähert die auf der Bischofsynode der römisch-katholischen Kirche in Jahren 2014 und 2015 besprochenen Themen an. Sie erklärt die Stellung der katholischen Kirche zu den aktuellen Fragen, die die Familie in der heutigen Gesellschaft betreffen.

Die Autorin beschreibt zuerst die Entwicklung der Familie in europäischen Bedingungen und zeigt manche Riffe, mit dieser Entwicklung verbunden. Daran bindet sie die Vorstellung den kirchlichen Dokumente an, die im Zusammenhang mit der außerordentlichen und ordentlichen Synode über die Familie publiziert wurden. Der abschließende Teil resümiert Reflexionen den Laien und auch den Fachleute aus der tschechischen Umgebung und formuliert manche pastorale Blicke.

Die Ergebnisse der Arbeit zeigen, daß gläubige Familien brauchen, von der Kirche ein echtes Interesse für ihre Situation zu empfinden. Der Blick auf die Familie in der Lehre der römisch-katholischen Kirche weist den Fortschritt insbesondere im Bereich der Pastoration den geschiedenen Personen aus. Die Autorin der Arbeit meint, daß ein entgegenkommender Zutritt zu den Leuten, die die Kirche noch vorhin für exkommuniziert gehalten hat, ist der Weg der Evangelisation.

Schlüsselwörter/Keywords

Synode, Synodalität, die Familie, die Ehe, die Scheidung, Homosexualität, Pastoration, Evangelisation

Poděkování

Upřímný dík patří především vedoucímu práce panu magistru Petru Janděskovi za věnovaný čas, cenné odborné rady, nasměrování a pomoc při úpravách textu.

Děkuju také paní inženýrce Ivetě Kaňkové za projevenou ochotu ohledně kontroly německého překladu.

Obsah

Obsah.....	7
Úvod.....	8
1 Současná rodina v ČR a některé její otázky	10
1.1 Funkce rodiny.....	10
1.2 Právnícké stanovisko.....	11
1.3 Sociologické proměny rodiny	12
1.4 Vybrané znaky současné rodiny	14
2 Projevy synodality od počátků církve po současnost.....	18
2.1 Synodalita v dějinách.....	18
2.2 Pastorační výzvy v dokumentu Relatio Synodi.....	20
2.3 Závěrečná zpráva synody 2015.....	24
2.4 Exhortace Amoris laetitia.....	27
3 Reflexe synodálního dění v situaci českého prostředí.....	32
3.1 Ohlas z laického prostředí.....	32
3.2 Ohlas z teologického prostředí	37
3.3 Výzvy nové pastorace.....	42
Závěr.....	46
Seznam literatury.....	48
Přílohy.....	51

Úvod

Vývoj společnosti a rodiny není otázkou jen sociologickou. Také církve si všímá postavení rodiny ve společnosti a vstupuje do oblastí, jež se jeví jako problematické. Synody o rodině uskutečněné v letech 2014 a 2015 jsou součástí synodálního procesu v katolické církvi, který otevřel Druhý vatikánský koncil v polovině 20. století. Synoda na téma manželství a rodina proběhla taktéž např. v roce 1980. Již tehdy biskupové vnímali palčivé otázky spojené se zvýšenou rozvodovostí. Poslední synody mají znamenat určitý posun v nahlížení některých těchto otázek.

Tato práce má za úkol přiblížit projednávaná témata na mimořádné a řádné Synodě o rodině a představit postoj katolické církve k aktuálním otázkám, týkajících se rodiny v dnešní společnosti. Má odkrýt celý proces synody a být odrazem dění spojeného se synodou v českém prostředí. Projednávaná témata se mají setkat s pastoračně problematickými oblastmi rodin. Jako zvolená metoda má k tomu posloužit přímá práce s dokumenty Synody a souvisejícími zdroji.

První kapitola vymezuje funkci a význam rodiny, dívá se na rodinu z pohledu občanského a církevního práva. Poté poukazuje na dva vývojové zlomy v posledních stoletích, které se promítly do uskupení rodinných vztahů. Další část kapitoly naznačuje nejvýraznější znaky soudobé rodiny. Jak ukáží mimo jiné hlasy laiků prezentované ve třetí kapitole, hodnocení některých znaků současné rodiny se i v rámci jedné církve poměrně různí.

V druhé kapitole vysvětlují pojem a historii synodality v církevních dějinách. Dále přibližují obsah jednotlivých vydaných dokumentů určených k přípravě, průběhu a závěru Synody, taktéž posynodální odkaz papeže Františka.

Kapitola třetí vybírá otázky, které laická společnost považuje za důležité projednat na Synodě. K tomu staví ohlas významných českých teologů a odborníků. Závěrečná část pak ukazuje možné přístupy v pastorační práci.

Není možné vyjádřit se blíže ke všem tématům probíraných na Synodě. Vybrala jsem zde jen některé ve společnosti dost diskutované okruhy, věnující se především lidem rozvedeným a homosexuálně orientovaným. Bylo by však mylné si myslet, že to jsou jediná témata, která církev považuje za aktuální.

1 Současná rodina v ČR a některé její otázky

První kapitola je věnována funkci a významu rodiny, další část zaujímá právnícké stanovisko, a to zahrnuje jak občanské, tak církevní právo. Dále je přiblížen pohled na sociologické proměny rodiny a poslední část představuje některé oblasti rodiny, se kterými se pastorační i sociální práce setkává. Uváděné názory jsou zúženy na prostředí české společnosti.

1.1 Funkce rodiny

Jak je známo, rodina plní funkci biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, socializačně-výchovnou a emocionální.¹ V praxi to znamená, že rodina „je zdrojem a distribucí informací, místem významných zpětných vazeb, zdrojem vizí světa, místem identity, pomocí při řešení problémů, místem odpočinku, referenční skupinou, místem kontroly a přispívá k emoční stabilitě.“² Ambros mluví o mikrokosmu, v němž člověk touží zakusit uznání, naplnit touhu po růstu a pocítit zázemí.³ I proto církev zdůrazňuje jednotu a nerozlučitelnost, což má zaručit členům rodiny ukotvení a stabilitu, jež jsou pro rozvoj osobnosti a kvalitu života tolik potřebné. Rodina „svou stabilitou (...) brání společenský systém před chaosem a zhroucením“⁴.

1 Srv. BAŠTECKÁ, s. 318.

2 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s.89.

3 Srv. tamtéž, s. 80n.

4 MOŽNÝ, s. 14.

1.2 Právnícké stanovisko

Občanské právo

Jedna z novodobých definic rodiny označuje rodinu jako „jakýkoliv způsob soužití dospělých s dětmi či mladistvými“⁵ (neurčuje pohlaví partnerů). Bližší definice rodiny může znít následně: „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů“.⁶ V tomto pojetí je vidno, že se nemusí jednat vždy o soužití manželské.

Manželským soužitím a jeho poruchami se zabývají mezioborové disciplíny zvané matrimoniologie a matrimoniopatologie (odvozeno od lat. názvu pro manželství – matrimonium).⁷ Z toho lze vyvodit, že instituce manželství není jednoduchá a jednoznačná záležitost a je čím se zabývat.

Rodinné vztahy upravuje od roku 2014 Nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), a to pod částí Rodinné právo. Tyto právní stanovy řeší následující otázky, týkající se rodiny a vztahů v ní:

I. manželství

V České republice je podle práva manželstvím uznán sňatek muže a ženy uzavřený církevní nebo občanskou autoritou. Zákon stanovuje podmínky vzniku, neplatnosti či zániku manželství, způsobilost či překážky pro uzavření manželství, povinnosti a práva manželů, a také majetkové právo.

II. příbuzenství

5 RAUSCHER, s. 3.

6 KRAMER, 1980. In BAŠTECKÁ, s. 318.

7 Srv. BAŠTECKÁ, s. 171.

Hlava druhá se zaměřuje na poměry mezi rodiči a dítětem – určování otcovství, na průběh osvojení a vše, co se toho týká.

III. formy péče o dítě

Zde předkládá další formy péče o svěřené dítě, a tím jsou poručenství, opatrovnictví, pěstounství a ústavní výchova.

Církevní právo

Učení katolické církve nahlíží rodinu z pohledu jedinečnosti manželského svazku. „Manželské spojení muže a ženy je nerozlučitelné: sám Bůh je uzavřel. 'Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj' (Mt 19,6).“⁸

Uzavření církevního manželského svazku předepisuje v katolické církvi Kodex kanonického práva. Podle něho také „uznané a dokonané manželství nemůže být rozlučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti“⁹. Dále kodex určuje podmínky možnosti odloučení manželů a zplatnění (konvalidace) či zneplatnění (anulace) manželství.

1.3 Sociologické proměny rodiny

V evropské kultuře jsou popsány dvě etapy, které vedly k zásadním změnám v uspořádání společnosti.¹⁰

Etapa první: altruismus

8 KKC 1614.

9 CIC 1141.

10 Sr. ŠŤASTNÁ, PALONCYOVÁ. *První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací* [online]. 2011. [cit. 19.3.2017]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/30-rocnik-12-cislo-2-2011-zivotni-drahy/219>

První etapa probíhala od druhé poloviny 19. století do první poloviny 20. století. Byla spojena s rozvojem industriální společnosti a obchodu, vzestupem urbanizace a budováním infrastruktury. Byla označována jako *altruistická*, neboť do středu zájmu se stavila rodina a děti – jejich zdraví, vzdělání, materiální zabezpečení. S tím souvisela i snaha o omezování počtu dětí v rodině. Důraz se nestavil tolik na kvantitu, ale více na kvalitu – celkově na lepší životní úroveň.

Etapa druhá: individualizace

Druhá etapa se v Evropě začala rozvíjet od druhé poloviny 20. století a vyznačovala se *individualizací*. Před rodinnými zájmy byl upřednostněn zájem jednotlivce a jeho osobní potřeby. V české společnosti se tyto změny druhé etapy promítly více po roce 1989. Lze je definovat změnou hodnotového systému ve společnosti, sníženou porodností, odkládáním uzavření sňatku, rozšíření mimomanželských forem soužití.

Ve dvacátém století se projevil silný vliv politických ideologií, kdy byla do popředí vsunuta práce. I dnes jsou rodiny často kvůli práci rozděleny, čas spolu strávený v rodině je odsunut na minimální rovinu, a to vede k oslabení rodinných vazeb. Mnohdy otec nebo i matka dojíždí za prací daleko od domova a jsou nuceni kvůli neuspokojivé nabídce zaměstnání především v některých krajích naší republiky dlouhodobě bydlet mimo domov. Důstojnost a význam rodiny a manželství byly potlačeny. Šíření individualismu často upřednostňuje osamocené žijící jedince, partnery odmítající potomky, preferuje děti jedináčky či svobodné mateřství.

1.4 Vybrané znaky současné rodiny

Kapitola klade do popředí některé znaky soudobého postavení rodinného uspořádání, kterými se zabývají také synodní otcové.

Rozvodovost

Statistika rozvodovosti v ČR se pohybovala v roce 2016 okolo 45%. Nejčastěji se týkala rodin s jedním nebo dvěma dětmi, a to nejvíce v období 3 – 6 let od uzavření manželství.¹¹

Příčiny konfliktů v partnerství lze rozčlenit do čtyř kategorií:¹²

a) rozdílné názory

- týkají se společného vedení domácnosti, finanční stránky, výchovy dětí, plánování dovolené, kontaktu s příbuznými

b) rozdílné zájmy

- je to otázka osobnosti, otázka oboustranné svobody a respektu

c) vzájemné odcizení - nezájem

- citový chlad vůči partnerovi, nezájem o sexuální život s partnerem

d) nevěra

- může vyplynout z nenaplněných předešlých očekávání.

11 Srv. Český statistický úřad. *Obyvatel přibylo, počet svateb rostl* [online]. 2017 [cit. 22.3.2017]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/ci/pohyb-obyvateľstva-rok-2016>

12 Srv. FRITZSCHE, H. *Freiheit und Verantwortung in Liebe und Ehe. Zur Theologie der Partnerbeziehungen*. 1. vyd. Berlin: GmbH, 1983, s. 154-158.

Konkrétní statistiku lze vidět v tabulce uvedené v příloze č. 1. Rozpad manželství partneri nejvíce přisuzují vzájemným neshodám a rozdílnosti povah, na druhém místě pak následuje nevěra.

Nesezdaná soužití a patchworkové rodiny

Od 90. let se trend volně spolu žijících párů v ČR výrazně zvyšuje.¹³ Vede k tomu rozvolnění tradičních rodinných vzorců a jiná preferovaná časová hlediska, týkající se rozložení životních etap mladých lidí, ti např. věnují více let studiu, cestování, rozjezdu kariéry.

Rozpadem soužití, v němž figurují děti, a vznikem dalšího soužití, vznikají tzv. patchworkové (sešívané) rodiny s nevlastními dětmi a nevlastními rodiči.

Menší nukleární rodina a děti jedináčci

S odkládáním založení rodiny souvisí také umenšení nukleární rodiny a trend jednoho dítěte, který je pořád preferován (viz příloha č. 2). Jádro rodiny je spíše uzavřené, nízký počet členů značí menší podporu při řešení krizových situací.

Oslabení mezigenerační solidarity

V otázce bydlení se preferuje soužití jedné generace (mluví se o atomizaci rodin).¹⁴ Státní sociální politika podporující vznik institucí pro seniory nese

13 Sr. ŠŤASTNÁ, PALONCYOVÁ. *První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací* [online]. 2011 [cit. 19.3.2017]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/552032014ee4a76ff127181edbc165cc277ae23b_prvni-partnerska-souziti-ceskych-zen-a-muzu.pdf

14 Podle výzkumů žije 13% rodičů s prarodiči, 7% o společném bydlení uvažuje, 80% prarodičů žije samostatně. Více zde: *Mezigenerační soužití je dnes minulostí. Vymizí také mezigenerační solidarita?* [online]. 2012 [cit. 16.4.2017]. Dostupné z: <http://www.zlatakoruna.info/zpravy/stavebni-sporeni/mezigeneracni-souziti-je-dnes->

s sebou pozitiva – nezávislost seniorů na rodině, ale i negativa – zbavení se zodpovědnosti za péči o člena rodiny.¹⁵ Důsledky chybějícího vícegeneračního bydlení řeší např. projekt *Sousedé plus*, zaštiťovaný Centrem pro rodinu.¹⁶

Změna tradičních rolí a matky samoživitelky

S lepším postavením žen na trhu práce byla umožněna jejich ekonomická nezávislost na mužích. To může být spojeno s rizikem nepotřebnosti mužů – živitelů – v rodinném soužití, tedy nárůst matek samoživitelek. Počet dětí narozených mimo manželství v posledních letech výrazně stoupl – v roce 1989 to bylo přes 10tisíc dětí, zatímco roku 2012 počet přesahoval 47tisíc dětí (viz příloha č. 3). Statistika sice nerozlišuje matky žijící bez partnera a matky s partnerem, nicméně číslo je zarážející.

Rodiče stejného pohlaví

V ČR je od roku 2006 uzákoněno partnerské soužití osob stejného pohlaví.¹⁷ Pokud mají partneri z předešlých vztahů svoje děti, mohou je společně

[minulosti-vymizi-take-mezigeneracni-solidarita](#)

- 15 Srv. PŘIDALOVÁ. *Mezigenerační solidarita a gender. Pečující dcery a pečující synové* [online]. 2006 [cit. 19.3.2017]. Dostupné z: http://www.genderonline.cz/uploads/5b253b230fc214bd0bbc612aa9946ddbc3f237d1_mezigeneracni-solidarita-a-gender.pdf
- 16 Projekt je postaven na aktivitě dobrovolných členů, kteří nabízejí své schopnosti jiným zaregistrovaným členům. Smyslem projektu je rozvoj vzájemné přátelské pomoci - podle toho, co kdo umí. Cílem je také podpora soběstačnosti lidí v seniorském věku, rozvoj kvalitní sociální sítě, která umožní seniorům co nejdéle setrvání v přirozeném prostředí, a také navazování kontaktů mezi generacemi, což může zmírnit rizika osamělosti a ztráty smyslu. Více zde: *Projekt sousedé plus* [online]. 2017 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: <http://www.sousede-plus.cz/prezentace>
- 17 Zák. č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Zákon stanovuje podmínky uzavření, zrušení či zániku partnerství, majetkové vztahy a další práva a povinnosti partnerů.

vychovávat. Zatím však není uzákoněna adopce dětí těmito páry, o kterou v současné době v ČR usilují.

Není zde cílem věnovat se jednotlivým okruhům podrobněji. Spíše chci poukázat na mnohost rodin, se kterými je potřeba úžeji spolupracovat, aby byly schopny začlenit se do běžné společnosti a církevního společenství. To mají na mysli i představitelé církve, jak se během posledních svolaných synod ukázalo.

2 Projevy synodality od počátků církve po současnost

Kapitola druhá nejprve ujasňuje pojem synodalita a ukazuje její historický průběh. Další podkapitoly se zaměřují na stěžejní dokumenty vzniklé na základě synodního dění, čímž je dokument *Relatio Synodi*, Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka a posynodální exhortace od papeže *Amoris laetitia*.

2.1 Synodalita v dějinách

Na pojem *synodalita* se dá nahlížet z různých hledisek. Velký zlom učinil Druhý vatikánský koncil (1962-65), který obnovil či zavedl „synodní instituce jako biskupské, plenární a provinční sněmy, biskupské konference a diecézní synody“¹⁸. Typy sněmů, jako je všeobecný koncil, provinční sněm a diecézní synoda, jsou svolávány jednou fyzickou osobou – papežem, metropolitou či biskupem.¹⁹

Vymezení pojmu

Termín *synoda*²⁰ byl převzat z původně řeckého slova *synodía*, tj. společná cesta. V latinském překladu *synodus* označuje sněm. Pro latinské vyjádření poradního církevního sboru se užívá také synonymní pojem *consilium*, česky koncil. V českém prostředí se pojem *synoda* – *synodalita* ustálil po Druhém vatikánském koncilu, kdy se měl přinavrátit význam místních církví pro celou církev,

18 RABAN, s. 94.

19 Srv. tamtéž. s. 101.

20 Tvaru „synod“ používá spíše církev východní a evangelická, tvar „synoda“ zpravidla církev západní latinského obřadu.

a také význam kolegiality biskupů. Do té doby byla synodalita potlačována vlivem politických okolností a vyznačovala se spíše autoritativním principem v řízení církve než vzájemným dialogem.

Historická návaznost

Synodalitou lze vyjádřit „způsobnost církve, jak pravomocně a účinně uspokojovat touhu věřících po společném soužití, jednání a rozhodování.“²¹ Synodalitou lze objasnit „různost podmínek a funkcí v místních církvích i v jednotě církve samé“²².

Projevy synodality lze pozorovat již v prvotní církvi, kdy se konala křesťanská shromáždění za účelem vyřešení konkrétního sporu.²³ S postupným vytrácením se přímých svědků událostí, týkajících se vzniku církve, bylo nutno očistit a upevnit učení ústní tradice od nejrůznějších herezí²⁴ prostřednictvím svolaných shromáždění. Během všech století od vzniku církve probíhaly významné sněmy na různých úrovních – např. některé byly ekumenické, jiné závazné pouze pro východní církve, jiné pouze pro západní.

Pravidla současného typu sněmu ujednocuje kodex církevního práva: „Biskupský sněm je shromáždění biskupů, kteří byli vybráni z různých zemí světa a scházejí se ve stanovené době, aby podporovali těsné spojení mezi papežem a biskupy a pomáhali papeži při udržování a posilování neporušenosti a růstu víry a mravů a církevní kázně, a to radami i projednáním otázek, které se týkají činnosti církve ve světě.“²⁵ Papeži přísluší sněm svolávat, potvrzovat účastníky

21 RABAN, s. 11.

22 Tamtéž, s. 26.

23 Porovnej: Sk 1kap – volba apoštola Matěje, Sk 6 kap – ustanovení jáhnů, Sk 15 kap – apoštolský koncil svolaný ohledně dodržování židovského zákona pohanokřesťany.

24 Herezí se rozumí bludy, mylné učení v církvi.

25 CIC 342.

podle práva, stanovit projednávaná témata, a také sněm ukončit, přerušit či rozpustit.²⁶

2.2 Pastorační výzvy v dokumentu *Relatio Synodi*

V dokumentu biskupové navrhli tři části okruhů, které církev v souvislosti s pastoračními rodinami trápí a cítí potřebu se k nim nově vyjádřit. Jednalo se o otevřené úvahy, které měly být během následujícího roku prodiskutovány. Některé příznačné problémy současné rodiny jsou uvedeny v předešlé první kapitole této práce.

Podmínky a problémy rodiny

Biskupové si všimají ve společnosti rozšířeného jevu individualismu, šíření idejí subjektu, která je často příčinou rodinných krizí tam, kde chybí vzájemný dialog.²⁷ Jsou si vědomi ekonomických těžkostí, se kterými se rodiny potýkají a které ovlivňují další rozhodování se např. o počtu dětí v rodině. Ekonomickým důvodům přisuzují celkovou restrukturalizaci rodinného prostředí – rozpad rodin, nemanželské děti, nepřítomnost otců, rozšíření domácího násilí.²⁸

K odsouzení vedou kulturní a mediální tendence snižovat lidskou důstojnost na pouhý komerční záměr. To se týká i využívání biotechnologie, libovolně manipulující s reprodukcí.²⁹

Je třeba, aby církev hledala východiska z konkrétních situací a snažila se je vidět ve světle milosrdenství a pravdy.

26 Srv. CIC 344.

27 Srv. *Relatio Synodi* (RS) 5.

28 Srv. RS 8.

29 Srv. RS 10.

Evangelium rodiny

Druhá část dokumentu vychází z příspěvku od kardinála Kaspera (projev na téma Evangelium o rodině). Kapitola sleduje záměr Boží pedagogiky v řádu spásy. Chápe křesťanské manželství jako svátostné a nerozlučitelné, což nemá být přijímáno jako neunesitelné jho, nýbrž jako dar, který má manžele osvobodit od nejistot a pochybností ve vztahu.³⁰ „Manželství a rodina získávají od Krista skrze církev potřebnou milost, aby mohly svědčit o Boží lásce a žít životem společenství.“³¹ Krásu a naději rodinného společenství mají dosvědčovat křesťanské rodiny žijící v duchu evangelia. Pro ty, kteří se vzdálili evangelnímu ideálu manželské lásky a dostali se do těžkostí, ať už vinou vlastní nebo jiných, má být otevřena cesta milosti, jež je má provázet v jednotlivých etapách svého růstu, povzbuzovat ke konání dobra a navracet k ideálu podle původního Božího plánu s člověkem.³²

Církev by měla více dbát o manželské páry, které se ocitají před rozcestím a mají tendenci ukončit přijatý závazek, potřebují povzbuzení a nasměrování ke správnému rozhodnutí, aby mohly mít plnou účast na svátostném životě.³³

Taktéž sňatky občanské nebo pouhá soužití bez veřejných závazků, pokud se vyznačují stabilitou, případně poutem k dítěti, má církev nenásilně vést směrem k manželství.³⁴ U všech případů je třeba jemného rozlišování ze strany pastoračních pracovníků.

30 Srv. RS 13, 14.

31 RS 16.

32 Srv. RS 24, 25.

33 Srv. RS 26.

34 Srv. RS 27.

Pastorační perspektivy

Rodinné společenství je povoláno k předávání hodnot, které jsou pro společnost významné. V rodině se lze „naučit mravním hodnotám, začít uctívat Boha a správně užívat svobody. Rodinný život je uváděním do života společnosti.“³⁵ Členové rodiny mají mít příležitost učit se pečovat o bližní v jejich potřebách, a to nejen o své členy, ale v rámci subsidiarity a solidarity i o členy jiných rodin, kteří to potřebují.³⁶ Na pastoraaci rodin se mají podílet i samotné křesťanské rodiny, které jsou spojeny s reálnými problémy ve světě, umí díky své žité víře překonávat krizové situace, předávat výše zmíněné hodnoty a které chápou manželství jako povolání. Jejich zkušeností má být využito např. během období příprav snoubenců na manželství. Doprovázení manželů má pokračovat i v následujících letech po svatebním obřadu. Manželé se mají aktivně účastnit liturgie a eucharistie, křesťanských kulturních a dalších aktivit. Svědectví křesťanských rodin má rozpouštět „mentalitu odporu vůči institucím a definitivním závazkům“³⁷.

Dále dle biskupů má být v každé diecézi zřízeno „specializované centrum pro přijetí“³⁸ rodin zraněných rozpadem vztahů. Rodiny rozvedené nebo i znovu sezdané se nesmí cítit vyloučeny ze strany církve a jsou vyzvány podílet se na životě církevního společenství. Zodpovědnost za řízení ohledně zjišťování platnosti manželství má přejít na diecézního biskupa a k tomu určené konzultanty, aby se případné uznání nulity zdlouhavě neprotahovalo, a proces tak nepůsobil zbytečně nejistoty obětem sporu. Jasně je, že proces anulace se netýká všech rozvedených párů celoplošně, ale jde jen o část z nich. U těch ostatních se hledá

35 KKC 2207.

36 Srv. KKC 2208.

37 RS 42.

38 RS 47.

jiné řešení. Přitom se má pamatovat také na děti, které netrpí o nic méně než dospělí. Nesmí se stát rukojmími ve věcech sporu rodičů.

Dost spornou otázkou byl návrh ohledně účasti párů žijících v nově uzavřeném druhém svazku na přijímání svátosti pokání a eucharistie. Někteří otcové se přiklonili k formě duchovního přijímání.³⁹ To však vyvozuje další otázku, proč nemohou tito lidé přijímat fyzicky a duchovně ano. Papež František vidí cestu, jež spojuje „aspekt závaznosti Božího slova a nekončícího Božího milosrdenství“ v pokání a svátosti smíření. Zdůrazňuje, že „svátosti nejsou žádnou odměnou za dobré chování, určenou pro elitu, která vylučuje ty, kteří je potřebují nejvíce“.⁴⁰

Další téma se týkalo pastoračního přístupu k homosexuálně orientovaným osobám.⁴¹ Jevilo se jako nepřijatelné partnerské svazky těchto osob stavit na stejnou rovinu jako je instituce manželství. Opačná věc je otázka přijetí osob s jinou sexuální orientací způsobem nediskriminujícím a s respektem.

V problematice plazení vyzývali biskupové k otevřenosti se životu, plánování rodičovství pomocí přirozených metod a ocenili ty páry, které jsou ochotny přijmout i děti s postižením nebo děti k adopci, kterým tak přinavrací zpět jejich ztracenou důstojnost.⁴² Na výchovu dětí mají silný vliv sdělovací prostředky a instituce. Rodiče by si však měli mít možnost svobodně zvolit obsah výchovy.⁴³

39 Srv. RS 53.

40 Papež FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*: Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě, 2013, 47. In: KASPER, s. 42.

41 Srv. RS 55, 56.

42 Srv. RS 58. Zde lze poukázat na vícero pojetí lidské důstojnosti. Podle právního aspektu představuje důstojnost základ, od něhož se odvozují lidská práva. Podle křesťanského a Kantova pojetí nemůže být člověk nikdy své důstojnosti zbaven, ani nemůže být jeho důstojnost nijak snížena. Více zde: HAPLA, M. *Důstojnost a lidská práva: užitečné spojení nebo účelová fráze?* [online]. 2016 [cit. 16.4.2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dustojnost-a-lidska-prava-uzitecne-spojeni-nebo-ucelova-fraze>

43 Zde je narážka na propagované nepřiměřené a státem vnucované formy sexuální výchovy v mateřských a základních školách.

2.3 Závěrečná zpráva synody 2015

Po roce mezisynodních diskuzí předložilo shromáždění biskupů papeži na závěr řádné Synody text shrnující probíranou problematiku rodin. Zpráva je rozčleněna do tří následujících částí.

Církev naslouchá rodině

Kapitola poukazuje na proměnu kultury a antropologické souvislosti. Klade vykřičník na rozvoj individualismu ve společnosti, který „deformuje rodinná pouta – způsobuje, že převažuje idea subjektu, jenž se utváří podle vlastních tužeb“⁴⁴. Biskupové vidí ohrožení celé společnosti vytlačováním náboženských projevů z veřejného života do soukromé sféry, přičemž křesťanská rodina je omezována ve svém poslání svědčit o víře a naději.

Proměnu společnosti na konzumní, a s tím spojený pokles porodnosti, přisuzuje rozvoji industrializace, nastolení sexuální revoluce, ekologickým a ekonomickým obavám z nedostatku obživy, vývoji antikoncepčních metod a potratové mentality.⁴⁵ Myšlení takové společnosti se navenek projevuje netolerancí až agresivitou vůči okolí, soukromým uzavíráním se dovnitř své rodiny, namísto otevírání se pro druhé a vzájemným obohacováním se napříč rodinnými společenstvími.

Další kulturní problém se vynořuje s propagací tzv. genderové ideologie, jež oslabuje identitu jedince i základ rodiny.⁴⁶ Gendrová rovnost popírá přirozenou rozdílnost mezi mužem a ženou, tvrdí, že „neexistuje biologická pohlavnost, pouze kulturní, která je produktem výchovy, sociálního prostředí, politických

44 Závěrečná zpráva biskupské synody, 5.

45 Srv. Závěrečná zpráva biskupské synody, 7.

46 Srv. tamtéž, 8.

a právních faktorů a dalších jevů. Právě ony prý rozhodují o pohlavní identitě člověka, nikoli biologické pohlavní znaky.⁴⁷ Křesťanství staví rodinu na vzájemném intimním vztahu mezi mužem a ženou, jejich rozdílnosti, jež je pozdvihuje a vyzývá k osobnostnímu růstu. Genderové postoje jsou v posledních letech silně podporovány biotechnickým vývojem, jenž umožňuje umělé oplození lidské buňky a manipulaci s ní. Tato technická možnost ruší pohlavní závislost mezi mužem a ženou a zásadně dopadá na vývoj vztahů.

Rodina v Božím plánu

Zde je předložena nauka církve o rodině v dosud vydaných dokumentech a Biblii.

a) Biblické východisko

Podle Boží pedagogiky, tedy záměru s člověkem v řádu stvoření, je člověk obdařen plodivou silou, která se má tvořivě nadále podílet na jeho započatém stvořitelském díle.⁴⁸

Ježíšův život ukazuje, jak žít každodenní obyčejný život a být otevřen pro bližní. Význam vztahů lidské rodiny obrací k povolání do všeobecné Boží rodiny, ze které není nikdo vyloučen.⁴⁹

b) Magisterium církve

Mezi nejvýznamnější dokumenty o rodině, vydanými v době od Druhého vatikánského koncilu, patří:

47 *Průkopník genderu* [online]. 2015 [cit. 15.4.2017]. Dostupné z: <http://www.petice-adopce.cz/gender-ideologie/prukopnik-genderu/>

48 Porovnej Gn 1,27n.

49 Srv. Závěrečná zpráva biskupské synody, 41.

Gaudium et spes – (II. vatikánský koncil, 1965) o důstojnosti manželství a rodiny

Humanae vitae – (Pavel VI., 1968) prohloubení nauky o povolání manželů a odpovědném rodičovství

Familiaris consortio – (Jan Pavel II., 1981) rodinné společenství je chápáno jako cesta církve, část je věnována pastoraci rodin

Deus caritas est – (Benedikt XVI., 2006) o pravdivé lásce mezi mužem a ženou

Lumen fidei – (František, 2013) zabývá se vazbou mezi rodinou a vírou a kulturní krizí.

Poslání rodiny

Sbor biskupů zde apeluje na tři okruhy, na které je potřeba se při pastoraci soustředit:

a) příprava na manželství a svatební obřad

- přijetí nové rodiny do křesťanského společenství, doprovázení a růst nové rodiny
- zodpovědnost při předávání života
- adopce jako forma rodičovství
- výchova dětí – vliv médií, kulturního prostředí, školy – důraz na církevní školství

b) různorodost manželského uskupení

- kanonický nebo občanský sňatek
- smíšená manželství mezi katolíkem a nekatolíkem
- odlišnost kultu – respekt k náboženské svobodě
- homosexuální svazky

c) rozlišování specifických situací

- rozpadlá manželství
- týrání v rodině
- sexuální zneužívání
- vojáci a práce s posttraumatickým syndromem v jejich rodinách.

Biskupové vidí v rodině misijní úkol, kterým je společnost formována.⁵⁰ Svědčit o víře má solidaritou s potřebnými a skrze skutky tělesného a duchovního milosrdenství⁵¹. Podporují také angažovaný dialog s kulturními a politickými institucemi.

50 Srv. Závěrečná zpráva biskupské synody, 93.

51 Porovnej Mt 5,3-13, nebo také MARTINEK, M. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2008, s. 38.

2.4 Exhortace Amoris laetitia

Papežská exhortace sepsaná na podkladě předešlých synod se dotýká situací, se kterými se dnešní rodiny často potýkají. Papež se opírá o diskuzní příspěvky účastníků Synody a vyhodnocení předem rozeslaných dotazníků (viz kap. 3.1). Že tato odvážná, Synodu uzavírající publikace, vnesla do církve pobouření, není pochyb. Někteří kardinálové mají nejasno v tom, zda zůstává stále platné učení předchozích papežů. Dokonce se obrátili dopisem na papeže s žádostí o vyjasnění některých, pro ně z dokumentu vyvstalých, protikladných otázek (např. otázka rozlišování situací, zmírňující okolnosti, svědomí jednotlivců). Požadovali vyjádření papeže, případně „oficiální čin opravení vážné chyby“.⁵² Papež však prozatím nehodlá své vyjádření opravovat nebo více doplňovat.

Není možné se v daném rozsahu práce zabývat všemi uvedenými tématy. Z obsáhlých témat bych některá, týkající se manželství, zvláště vyzvedla.

Hodnota manželství

Papež vyzývá partnerské páry, aby se nebály brát na sebe veřejný závazek a uskutečnit trvalé „rozhodnutí sdílet a budovat společně celou existenci“⁵³. Chce rozptýlit jejich obavy ze ztráty svobody a autonomie v případě uzavření sňatku. Zároveň se nemůže manželství předkládat lidem jako „obrovské bř-

-
- 52 Více zde: *Frontální výzva čtyř kardinálů papeži* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: <https://www.lumendelumine.cz/index.php?page=frontalni-vyzva-ctyr-kardinalu-papezi>. Také: JANDOUREK, J. *Kardinálové se papeže ptají, jak to s exhortací myslel. Mají to v ní ale celkem jasně napsané* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/5825/kardinalove_se_ptaji_jak_to_s_exhortaci_myslel_maji_to_v_ni_ale_celkem_jasne_napsane.url. Také: SEKERÁK, M. *Papež reaguje na veřejnou kritiku čtyř kardinálů: V proudu života je nutné rozlišovat* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/5816/papez_reaguje_na_ve-rejnuu_kritiku_ctyr_kardinalu_v_proudu_zivota_je_nutne_rozlisovat.url
- 53 *Amoris laetitia*, s. 85.

meno povinnosti“⁵⁴ jednat dokonalým způsobem. Je třeba si uvědomit lidské limity, fakt nedokonalosti, což nesnižuje lidskou lásku – ta „je skutečná, ale omezená a pozemská“⁵⁵. S tím by měli partneři počítat, a tak předcházet mnohým nedorozuměním a zklamáním nad neuskutečnitelnými požadavky a nenaplněnými očekáváními.

Manželská krize

Manželský vztah se v očích papeže jeví jako křehká „cesta zraní, na níž je každý z manželů Božím nástrojem k růstu druhého“, (...) má mu být podporou, „aby se utvářel ve své identitě“⁵⁶. Není vhodné v době krize v první řadě pomýšlet na rozvod. Je třeba se nejprve odpovědně ptát a snažit se vyjasnit situaci. Jistě, že to chce určité sebezapření, povznést se nad problémy a vidět je jako úkol. To pak přinese své plody, umožní „zvýšit intenzitu sdíleného života“. Není potřeba podléhat pesimismu a beznaději. „Manželé spolu nežijí proto, aby byli stále méně šťastni, ale aby se naučili být šťastni novým způsobem, když se jim s novou etapou otevírají nové možnosti.“⁵⁷

Dopad rozvodu na dítě

Doslova tragický dopad na dítě mívá bouřlivý rozchod rodičů. Především na své potomky, které ze vzniklé partnerské krize nelze vynechat, by měli oba partneři myslet a brát ohled, nehledě na to, kdo danou situaci vyvolal. Papež důrazně apeluje na rodiče: „Nikdy nepoužívejte dítě jako rukojmí!“⁵⁸ Je v zájmu celé společnosti, aby toho děti byly uchráněny, pokud z nich mají vyrůst kvalitní

54 Amoris laetitia, s. 84.

55 Tamtéž, s. 79.

56 Tamtéž, s. 149.

57 Tamtéž, s. 157.

58 Tamtéž, s. 165.

osobnosti, neboť „tyto hrozná zkušenosti nepřispívají ke zranění dětí, aby byly jednou schopny přijmout definitivní závazek“⁵⁹.

I přes negativní pocity rodičů vůči sobě navzájem se mají zdržovat ponižování toho druhého rodiče před dítětem. Dítěti to rozbíjí jeho vlastní identitu, pokud je v něm ničen „obraz otce nebo matky s cílem získat si náklonnost dítěte, pomstít se nebo se bránit“⁶⁰. Zároveň mají o vzniklé situaci rodiče s dítětem (přiměřeně jeho věku) mluvit. To vše se odrazí v tom, jak bude dítě schopno vypořádat se s rozvodem rodičů a jak tato zkušenost bude nadále ovlivňovat jeho další vývoj i důvěru k lidem. Dítě musí cítit, že i přes rozchod rodičů zůstává jimi nadále milováno.⁶¹

Pastorace rozvedených a znovusezdaných párů

Mezi přední očekávání od Synody patřila „rozhodná vyslovení pastoračního imperativu“ ohledně těch katolíků, kteří se cítí díky svému neregulárnímu manželství sociálně vyloučení.⁶²

Důvody rozpadu manželství, ať už mluvíme o rozchodu či rozvodu, jsou mnohočetné. V některých případech odloučení partnerů je dokonce nevyhnutné v zájmu partnera či dítěte. Proto by nemělo okolí na nikoho pohlížet opovrhovaně. Ani v případě, že jeden z partnerů založí nový svazek. I ti musí od církve pocítit, že nejsou exkomunikováni (jak uváděl Kodex kanonického práva platný do roku 1917), ale že stále náleží do církevního společenství.⁶³ K tomu se patřičně hodí příměr podobenství z Bible (Mt 18,12n), kdy Ježíš jako Dobrý pastýř chce mít všech sto ovcí, nestačí mu pouze devětadevadesát.⁶⁴

59 Amoris laetitia, s. 166.

60 Tamtéž, s. 165.

61 Srv. LEDERLE VON ECKARDSTEIN, *Eltern bleiben Eltern*, s. 6n a 19.

62 Srv. AMBROS, *Evangelium pro rodinu dnešní doby*, s. 8.

63 Srv. Amoris laetitia, s. 163.

64 Srv. tamtéž, s. 211.

Přes rozmanitost situací nelze však očekávat žádná konkrétní všeobecná opatření. Jak upřesňuje kardinál Kasper: „Nejedná se o širokou cestu pro velkou masu lidí, nýbrž o úzkou cestu asi menšího počtu znovu sezdaných rozvedených, kteří mají o svátosti opravdový zájem.“⁶⁵ Jde pouze o doporučení a odkaz na kompetenci místních církví, které mají jednotlivé případy citlivě posuzovat a řešit.

65 KASPER, s. 43.

3 Reflexe synodálního dění v situaci českého prostředí

Kapitola v první části představuje linii okruhů pro jednotlivá církevní uskupení, jimiž se řádné zasedání biskupů mělo podrobněji zabývat. Vycházím ze souhrnu analýzy dotazníku vytvořeného sekretariátem ve Vatikánu, určeného jednotlivým biskupským konferencím. Další část pro hlubší pochopení upřesňuje některé pojmy spojené s diskuzí o manželství a rodině na poli českého prostředí. Zde se opírám především o teologickou literaturu vydanou u nás v souvislosti se Synodou. Poslední část je věnována pastoračním principům, jako je povolání, pastorece homosexuálních osob a význam evangelizace, jež se má počínat v rodině.

3.1 Ohlas z laického prostředí

Smyslem Synody bylo nalézt propojení kontemplativního života věřících s praktickým životem. Po prvním všeobecném zasedání biskupů měly jednotlivé mezisynodní kroužky za úkol zpracovat podněty získané od svých členů církve. K tomu měl být nápomocen i dotazník rozeslaný hlavním představitelům církví. Ten se bohužel k veřejnosti dostal jen v některých diecézích (snad i v důsledku časové tísně). Následující podkapitola je strukturována podle zmiňovaného dotazníkového souhrnu⁶⁶ dostupného na internetu. Odráží se v něm cenné praktické názory a zkušenosti laiků i kléru. Parafrázuji zde výsledky uváděné v dokumentu.

66 *Lineamenta – souhrn za ČR* [online]. 2014 [cit. 10.4.2017]. Dostupné z: <http://umlafoviny.com/index.php?a=umlafoviny/lineamenta-souhrn-za-cr>

Znalost veřejnosti dokumentů o rodině

O církevních dokumentech je ve společnosti celkově slabé povědomí, dokumenty se jeví lidem jako nesrozumitelné. Podle získaných informací z dotazníku lidé více než kázání v kostele oslovují duchovní obnovy a hnutí v církvi. Jednotlivé pastorační programy zaměřené na různé skupiny lidí (snoubence, svobodné, rozvedené, děti, mládež, aj.) zajišťují centra pro rodinu.

Páry v krizi mnohdy raději volí rezignaci než hledání východiska. V sekularizované společnosti se církví předkládané ideály málo potkávají se skutečnou praxí. Taktéž politika státu nedokáže dostatečně ocenit hodnotu stabilního manželského svazku.

Manželství podle přirozeného zákona

Pro společnost se stávají nároky církve nenaplnitelnými. Podepisuje se na tom vliv sociokulturních proměn rodiny, kdy přirozený zákon je relativizován, je upřednostňováno právo jednotlivce na své štěstí a svobodu, a kde význam manželského sňatku bývá podhodnocen.

Otázkou zůstává, jak se stavit k žadatelům o církevní sňatek, kteří nepraktikují svou víru a nejde jim o svátostnost, pouze o formu. (Při rozpadu manželství se později zkoumá platnost takto uzavřeného sňatku a argumentuje se vadami souhlasu, tedy omylem ve smyslu).

Pastorace rodiny v kontextu evangelizace

Rodina jako „domácí církev“ se těžko buduje tam, kde jeden z partnerů odmítá růst ve víře nebo dosud víru nepřijal. Pro manžele, kteří mají zájem prohlou-

bovat svůj vztah ve víře, centra pro rodinu nabízí kurzy, přednášky, setkávání manželských párů a jiné programy.

Svědectví křesťanských rodin je využíváno při přípravě snoubenců, kdy osvědčení manželé vedou některé přednášky. Mladí lidé mají velký cit pro autentičnost takových svědectví.

Předávání víry dětem jejich rodiči se děje nejen příkladným životem, ale také v rodinném kruhu modlitby. Rodiče jsou ti první, kteří mají děti naučit významu modlitby. Zároveň je poukazováno na malý zájem o výuku náboženství ve školách.

Pastorace čelící těžkým manželským situacím

Ve společnosti je hojně rozšířené předmanželské žití spolu „na zkoušku“ (ad experimentum). K tomu přispívá kulturní proměna společnosti – vyšší věk partnerů, odkládání sňatku např. kvůli studiu.

Jinou situaci zaujímají partneři rozvedení, kterým je cesta k novému církevnímu sňatku uzavřena. Synoda nabízí hledání cesty pro ty páry, které jejich situace tíží (ať už se v ní ocitli vinou partnera nebo ze svého špatného rozhodnutí) a cítí touhu po přijímání svátostí. Snahou párů, které svou neregulérní situaci nevzdali, je nabytí opětovné možnosti plně se zařadit do církevního společenství, tedy včetně přijímání svátostí. Kasper varuje, že znemožněním účasti rodičů na svátostném životě by mohlo mít kontraproduktivní účinek na příští generace.⁶⁷

Cestou by mohla být nejen anulace prvního sňatku (ta není ve všech případech možná vzhledem k vážnosti přijaté svátosti), ale např. nechat se inspirovat východní praxí, kde existuje po určité době kající možnosti uzavření dalšího sňatku i bez zneplatnění prvního.

67 Srv. KASPER, s. 43.

Svazky osob stejného pohlaví

Stát umožňuje uzavření registrovaného partnerství, nestaví je však na úroveň manželství. Církev chová úctu k homosexuálně orientovaným osobám, svazky či soužití osob stejného pohlaví však neschvaluje a nepodporuje.

Papež František vyzývá k odborné pastorači těchto osob a k rozlišování homosexuality na vrozenou nebo jen zpestřující. Ukazuje pochopení pro ty, kteří projevují snahu žít zdrženlivě, nejsou toho však schopni, neboť silně vnímají svou potřebu žít v intimním partnerském vztahu.

Nezapomíná se ani na děti vychovávané v rodině s rodiči stejného pohlaví. I jim je nabízeno zapojení se do farního společenství a přípravy na svátosti, pokud o ně projeví zájem.

Výchova dětí v situacích neregulérního manželství

Podle dotazníkového souhrnu rodiče žijící v neregulérním svazku nejvíce projevují zájem o křest dítěte, případně první svaté přijímání. Od výuky náboženství ve škole očekávají maximum, aniž by se na ní doma sami podíleli.

V pastorační praxi je sporné, zda udělování svátostí dětem z neregulérních rodinných soužití má církev jim tyto svátosti zpřístupňovat s podmínkou zplnění civilního či uzavření církevního sňatku rodičů, nebo takové podmínky neklást.

Otevřenost manželů pro život

Obecné povědomí v partnerských intimních otázkách je často i mezi praktikujícími křesťany nedostatečné. V oblasti plodnosti a sexuality manželů církev řeší hned několik morálních a etických otázek:

a) užívání antikoncepčních metod

Církev se řídí naukou prezentovanou v encyklice *Humanae vitae* (1968). Nedovoluje užívání abortivních metod, jako je běžně užívaná hormonální antikoncepce nebo nitroděložní tělísko.

b) asistovaná reprodukce

Médii a lékaři prezentovaná forma je zavádějící a páry podstupující metodu umělého oplodnění bývají v etickém smyslu nepoučeny.

c) výuka přirozeného plánování rodičovství (PPR)

Poučení od kněží žijících v celibátu je pro páry neautentické a zjednodušené. V praxi se páry mnohdy potýkají s komplikacemi, které metodu znemožňují (souhlas obou partnerů, zdravotní hledisko, turnusové pracovní vytížení).

d) přijímání svátostí

Jen malé procento párů je ochotno řešit intimní otázky se zpovědníkem. Spíše mají pocit, že je to jejich soukromí, které si chtějí sami určovat. Přes nedovolenost některých praktik běžně přistupují k eucharistii.

e) sexuální výchova

Školy nabízejí dětem osvětu týkající se otázek sexuálního života. Programy jsou často nepřiměřené věku a propagující protikřesťanské zásady. Rodiče by měli mít zájem o informace, které jejich děti ve škole dostávají, a umět vyjádřit svůj nesouhlas.

Vztah mezi rodinou a osobou

Pocitovaný tlak společnosti znesnadňuje plné nasazení pro rodinu (více je preferováno pracovní nasazení), a také je překážkou pro duchovní rozvoj osobnosti (výkonnost na úkor vztahů). Na předávání víry v rodině tak nezbyvá mnoho prostoru. To souvisí také s budováním prorodinné sociální politiky státu.

Další návrhy k diskuzi

Jako nedostačující se jeví profesní příprava odborníků, kteří s rodinou přímo pracují – kněží, pastorační pracovníci, soudci, lékaři (obzvláště gynekologové), sexuální poradci – terapeuti. Pastorace by na jejich rozvoj neměla zapomínat.

Odpovědi na zmiňované otázky je třeba pro laiky srozumitelněji definovat, společnost složitě církevní řeči příliš nerozumí.

3.2 Ohlas z teologického prostředí

V souvislosti se synodním děním bylo v Česku vydáno několik publikací od uznávaných teologů. Ambros se na rodinnou problematiku dívá ze širšího pohledu. Některé jeho argumenty zde předestírám. Zmíním se o významu rituálů provázejících život člověka, vlivu sexuality na prožívání vztahů a dále polemiku o svátostnosti a nerozlučitelnosti manželství.

Význam rituálů

Důležitost rituálů užívaných během každodenního života jednotlivce by společnost neměla přehlížet a podceňovat. S rituály se setkáváme denně – při

vstávání, stolování, odpočinku apod. Taktéž církevní liturgie je bohatá na rituály – konají se během celého církevního roku a především při vysluhování svátostí. Zde se zaměřím na rituály týkající se manželství a rodiny.

Rituály posilují rodinné vazby a identitu rodiny. Pravidelnost rituálů upevňuje základní pocit jistoty a bezpečí, vytváří hodnotu společné tradice a odděluje dny všední od dnů svátečních.⁶⁸

Do manželství/partnerství si každý člen vnáší své tradice získané v původní rodině. Společně prožívané ritualizované události napomáhají rodinnému společenství projít těžkými obdobími.⁶⁹ „Jsou velmi významné nejen pro somatické zdraví, ale též pro zdraví psychické, či v krátkodobém horizontu pro naše bezprostřední následné pocity či výkonnost druhý den.“⁷⁰

Narušení rodinných rituálů může být zdrojem konfliktů a budoucích rozepří ohrožující vztahové vazby. To neznamena ustrnutí v určitém rituálu se zaměřením pouze na minulost. I rituály se mají přehodnocovat a uzpůsobovat situaci v rodině. Rituál zároveň změnu definuje a usnadňuje.⁷¹ Známkou zdravé rodiny je vážit si minulosti, ale i „nacházet jiné formy společně tráveného času“⁷².

V rodině jako „domácí církvi“⁷³ se mají objevovat tři složky křesťanského života:⁷⁴ martyria – svědectví, diakonia – služba, leiturgia – slavení. Složka liturgického slavení je dnes v sekularizované společnosti oslabena. Je spíše chápána jako potřeba individuální. To se odráží např. v nepotřebnosti oficiálního zpečetění soužití partnerů v manželském svazku nebo potřebě zprostředkování svátosti křtu pro dítě. Přitom křest v sobě obsahuje vyjádření, že dítě nepatří jen rodičům, ale je jim dáno od Boha, tento rituál dává příležitost „vytvářet jistý od-

68 Srv. AMBROS, P. *Evangelium pro rodinu dnešní doby*, s. 49.

69 Srv. tamtéž., s. 50.

70 Tamtéž, s. 53.

71 Srv. AMBROS, P. *Evangelium pro rodinu dnešní doby*, s. 57 a 61.

72 Tamtéž, s. 63.

73 Jak ji představuje papež v dokumentu FC 55-62.

74 Srv. AMBROS, P. *Evangelium pro rodinu dnešní doby*, s. 63.

stup rodičů od dítěte, což je pro jeho zdárnou výchovu, dětství a dospívání velmi důležité“⁷⁵.

Stejně významný je i rituál přípravy na smrt. S odsouváním smrti na pokraj dění ve společnosti jsou vytěsněny i rituály s ní spojené – přijetí svátostí, rozloučení se s rodinou a přáteli. „Umění dobře zemřít bylo (dříve) součástí umění žít. Na smrt se lidé připravovali celý život. (...) Rituál přípravy na smrt byl součástí života a kultury a každý se skrze něj mohl netabuizovaným způsobem se smrtí osobně sejit, a tím se sám připravit.“⁷⁶ Jde o postoj, ve kterém může být smrt přijata. Pak může člověk prožívat svůj život i s vědomím smrti jako šťastný.⁷⁷

Rituály prožívané společně v rodině, stejně jako v církevním společenství, mají tedy silný význam a symboliku. Je třeba to mít na mysli.

Pojetí sexuality

Ambros nabízí dva přístupy k založení partnerského vztahu:⁷⁸

- a) *motiv ekonomický* – uplatňován v tradičním manželství, z něho láska vyrůstá
- b) *motiv citový* – prvotní je vzájemná láska dvou osob, která postupně přechází v řešení stránky materiální.

Obě stránky se prolínají a v různé míře se během vztahu vynořují a formují.

Vstupováním do vztahu lásky se člověk oprostuje od egoismu a individualismu, od nebezpečí, že si člověk vystačí sám. Pouze ve vztahu může zakoušet ce-

75 Tamtéž, s. 68.

76 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 150.

77 Více k tématu umírání v knize *Tabu smrti a smysl umírání*. AUREL VON JÜCHEN. *Tabu des Todes und der Sinn des Sterbens*, s. 115-123.

78 Srv. AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 89n.

listvost a úplnost⁷⁹, která byla zamýšlena od počátku při stvoření muže a ženy⁸⁰. Tento dar daný člověku Bohem byl však narušen hříchem. Lidská sexualita byla znehodnocena. Dostává se tak do pokušení být redukována pouze „na nástroj vlastního uspokojení (...), člověk se posléze dívá na tělo (své i druhých) egoistickým způsobem. Muž a žena již nejsou jeden pro druhého pomocí k životu lásky.“⁸¹ Vzájemné poznávání a rozvoj vztahu „spočívá především v tom, umožnit druhému vyjevit se a zároveň v přijetí tohoto jeho zjevování se“⁸². Nedostatečně rozvinutá schopnost milovat je tak primární příčinou rozpadu vztahu - manželství.⁸³

Svátostnost a nerozlučitelnost manželství

a) Svátostnost

Ustanovení pastoračního imperativu⁸⁴ ohledně svátostného manželství církev ve své době rozdělilo (od katolické církve se oddělila anglikánská církev⁸⁵).

Smyslem manželského spojení „je přesvědčit o realitě vzkříšení po oběti. Jestliže by nebylo sexuálního aktu takto prožitého, člověk by nedal zazářit světlu vzkříšení skrze obětování vlastní vůle či svévole (...) a zůstal by uzavřen ve vlastním egoismu.“ Teologie manželství je postavena „na oběti Kristově, na jeho smrti a vzkříšení.“⁸⁶

Manželství má odrážet lásku Boží. „Láska dvojice je Bohem rozpoznávána jako Jeho láska.“⁸⁷ Má se proměňovat od lásky erotické zaměřené k sobě

79 Srv. tamtéž, s. 98.

80 Srv. Gn

81 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 101.

82 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 106.

83 Srv. tamtéž, s. 90.

84 Manželství jako svátost definoval Tridentský koncil v 16. století.

85 Srv. AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 42.

86 Tamtéž, s. 109.

87 Tamtéž, s. 111.

na lásku agapickou, která se zaměřuje více na druhé.⁸⁸ Vztahovost manželství má být chápána jako dar, kdy „manželé jsou si dáni, aby jeden druhému napomohli vykořenit sobectví“⁸⁹.

Církevní právo odlišuje ještě manželství svátostné – uzavřené mezi pokřtěnými katolíky, a kanonické – uzavřené mezi pokřtěným katolíkem a nepokřtěnou stranou. To sice splňuje podmínky kanonického práva (po udělení dispenzu), nepovažuje se však za svátostné (svátostným se může stát v případě dodatečného pokřtění druhé strany).⁹⁰

b) Nerozlučitelnost

Svátostnost je zároveň spojena s nerozlučitelností manželství. Sounáležitost manželů zrcadlí „odraz Kristova vztahu k církvi. Díky svátostnému charakteru svého manželství se muž a žena spojují nejhlubším způsobem a nerozlučně.“⁹¹

Rozhodnutí manželů je jejich vlastní. „Nerozlučitelnost manželství není uložena nějakým vnějším zákonem, nýbrž je výrazem samé podstaty manželského svazku jako definitivního svěření se lásce, která nemá hranic. Pouze toto východisko je zdrojem věrného setrvání v dobrém i ve zlém.“⁹²

Otázku nerozlučitelnosti manželství jinak řeší tradice pravoslavná a protestantská. Ač tyto církve přikládají manželství vysokou hodnotu, a zrovna tak je považují za nerozlučitelné, přesto mají nastaveny podmínky (jednou z nich je doba pokání) pro umožnění uzavření druhého sňatku (ač ne už církevního) a přijímání svátostí.⁹³ Mnozí biskupové poukazují na tuto praxi a prosazují snahu ji aplikovat taktéž v církvi katolické.

88 Srv. tamtéž, s. 112.

89 Tamtéž, s. 132.

90 Srv. AMBROS, P. *Evangelium pro rodinu dnešní doby*, s. 191, také CIC 1059 a 1086.

91 FC 13.

92 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 159.

93 Srv. tamtéž, s. 125 a 138.

3.3 Výzvy nové pastorace

V této části se zaměřuji na hlavní důrazy kladené v pastoraci. Podle Ambrose pastorální (resp. praktická⁹⁴) teologie hledá nové formy hlásání evangelia. V podkapitole je shrnuto, co znamená pastorace a koho se týká, co se rozumí pod pojmem povolání, jak se stavit k otázce pastorace homosexuálních párů a co obnáší nová evangelizace počínající v rodinách.

Pastorační poslání

Pastorační službou v církvi se rozumí „osobní jednota božského a lidského jednání pro spásu člověka, (...) obnova člověka poznamenaného hříchem. (...) Pastorace nehledá řešení problémů lidských příběhů, nýbrž hledá světlo, v němž můžeme správně vidět naše rozhodování a naše jednání můžeme nacházet v jednotě s jednáním Božím.“⁹⁵ „Spása“ je tedy „nejvyšším zákonem pastorace.“⁹⁶ K citlivé pastoraci má věřícím napomáhat tzv. *sensus fidei*, jenž umí skloubit církev učící s církví učící se.⁹⁷ Kasper říká, že zdrojem tohoto smyslu je Duch svatý, který se projevuje intuitivním citem pro víru a životní praxí odpovídající evangeliu.⁹⁸

94 Praktická teologie si v první řadě „všímá životních situací člověka, ty pak teologicky promýšlí ve snaze člověku pomoci“. Podrobněji k rozdílnosti pojmů zde: KŘÍŠŤAN. *Praktická teologie, pastorace a sociální práce – mezioborové souvislosti*. In: MARTINEK (ed.). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 17 – 25, s. 17.

95 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 196.

96 Tamtéž, s. 38.

97 Srv. tamtéž, s. 304.

98 KASPER, s. 33.

Pastorační působení se netýká jen kněží, ale jde také o spolupráci laiků, a to podle *odstupňované míry participace na základě jejich povolání a charismatu*.⁹⁹ Tak se má projevit kněžský¹⁰⁰ úřad laiků.

Povolání do manželství

Obecně v povědomí veřejnosti je povolání chápáno jako povolání k zasvěcenému životu. Současná teologie však mluví o „povolání v církvi“¹⁰¹, z nichž jedna z forem je povolání do manželství. Pastorační má napomoci povolání rozpoznávat a přijímat jako životní volbu.¹⁰² Partneři by si měli být vědomi své významnosti a „vztahovosti jako podstaty člověka“¹⁰³. „Povolání ke křesťanskému životu“ (v jakékoliv formě) „je osobním povoláním ke spáse prostřednictvím církve.“¹⁰⁴

Pastorační přístup k lidem s homosexuální orientací

„Termín homosexualita označuje výlučnou nebo převažující sexuální a citovou náklonnost mužů a žen k osobám stejného pohlaví.“¹⁰⁵ Významnou roli při utváření identity a sexuální identifikace tvoří sociální prostředí – ztotožnění se s určitou sexuální orientací a osvojení si mužské či ženské role. Zde může nastat kvůli tlaku sociálního okolí rozpor mezi sexuální orientací a identifikací.¹⁰⁶

99 Srv. AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 302.

100 Srv. tamtéž, s. 234 („Laik je skutečně církví.“) a 307n, nebo také KKC 1591 („Celá církev je kněžský lid. Díky křtu mají všichni věřící účast na Kristově kněžství. Tato účast se nazývá všeobecné kněžství věřících.“)

101 AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*, s. 265.

102 Srv. tamtéž, s. 193.

103 Tamtéž, s. 273.

104 Tamtéž, s. 271.

105 BAŠTECKÁ, s. 118.

106 Srv. BAŠTECKÁ, s. 119.

Pojetí homosexuality v naší společnosti se vyvíjelo (a stále vyvíjí) od zločinu přes pokusy o její léčbu až po uznání za normalitu (r. 1992 byla vyňata ze seznamu duševních poruch v klasifikaci MKN-10).¹⁰⁷ Otázka po příčinách homosexuality patří neustále k živě diskutovaným a její výzkumy jsou založeny na postojích západní civilizace. Původci sexuální orientace se dnes zejména přisuzují biologické kořeny, ne tolik výchovná působení.¹⁰⁸ Neklade se tedy již tolik důraz na terapii homosexuality (nápravu), ale spíše na pomáhající postupy, jejichž výsledky mají být přijetí své orientace.¹⁰⁹

Pojetí evangelizace

Poslání a úkol křesťana je svým životem evangelizovat ve světě. Ježíš k tomu vybízí své následovníky: „Jděte do celého světa a kaďte evangelium všemu stvoření“ (MK 16, 15). Jít do světa vyžaduje začít s evangelizací v prostředí, ve kterém se dotyčný nachází – především v rodině. Tam má být počátek evangelní činnosti. Biskupové vyzývají k „misijnímu svědectví rodin“, aby „znovu objevily sama sebe jako neodmyslitelný subjekt evangelizace“.¹¹⁰ Smyslem tzv. nové evangelizace je přinavrátit víře a církvi její původní význam, obnovit vztah člověka k Bohu a Kristu, nabídnout nové hodnoty, vzbudit touhu po hlubokých hodnotách.¹¹¹ Rodiče v tom mají být svým dětem a okolí nápomocni příkladným životem v práci, modlitbě i službě.

Církev je si vědoma aktualizovat svůj úkol v moderním světě vzhledem k záležitostem potřebných lidí novým pojetím evangelizace. Pojetí evangelizace nutně souvisí s pojetím kultury, ve které se má udávat. Ambros mluví o potřebě

107 Srv. tamtéž, s. 121.

108 Srv. tamtéž, s. 122.

109 Srv. tamtéž, s. 124.

110 RS 2.

111 Srv. AMBROS, P. a kol. *Nová evangelizace*, s. 40.

„inkulturace víry“¹¹², tedy zakořenění víry v současné té které kultuře, neboť každá kultura používá vlastní symboliku a prožívá vlastní identitu. Spojení evangelia a kultury v osobní lidskosti „může vytvořit novou skutečnost – skutečnost boholidskou“¹¹³, vyjádřenou svými charakteristickými prostředky dané kultury.

Také technický pokrok je s evangelizací úzce propojen a dává jí novou dimenzi. Možnost celosvětového propojení skrze internet a média se evangelizace stává jednou z nových výzev pro církve. Církev musí hledat jazyk dnešní doby, slovo, které je vidět, zakoušet viditelné Boží slovo a lásku v křesťanském společenství.¹¹⁴ Nemá se bránit ani danému multimedialnímu vývoji, ale má se naučit správně a efektivně ho využívat pro svůj nelehký úkol.

112 Srv. AMBROS, P. a kol. *Nová evangelizace*, s. 82.

113 Tamtéž, s. 99.

114 Srv. tamtéž, s. 101.

Závěr

V průběhu života se setkáváme s náročnými situacemi, které od nás vyžadují hlubší zamyšlení a mohou být užitečné k našemu osobnostnímu rozvoji. Na některé otázky nelze vždy jednoznačně odpovědět ano či ne. Každá situace vystává z jiných okolností a za jiných podmínek. Jistě by bylo jednodušší mít řešení jen černobílé. I církev si uvědomuje strukturovanou barevnost vidění a snaží se hledat přijatelná východiska z rozličných situací.

Bakalářská práce podle svého cíle vystiňuje témata, jimiž se poslední Synoda v katolické církvi zabývala. Lze sledovat celý synodální proces i ohlasy veřejnosti a odborníků. Promýšlím zde témata, která považuji za zvláště zajímavá pro dnešní společnost – jedná se především o diskuzi k situaci rozvedených párů a jejich propojení se svátostným životem v církvi. Okrajově se dotýkám také situace homosexuálních párů. Posun v církevním nahlížení na obě tyto skupiny (nejenom na ně) spatřuji v přátelském gestu přijetí ze strany církve a ve snaze řešit jejich tíživé situace.

Mám za to, že Synoda trefně vystihla problémové okruhy, které společnost v současné době trápí a hledá na ně odpovědi skloubením církevní tradice a evangelního poselství. „Boží slovo“ má být hlásáno „jako poselství věrnosti a zároveň poselství milosrdenství, života a radosti.“¹¹⁵ Přesto některé synodní závěry, zdá se, zůstaly ne všemi dobře pochopeny. Důležitá je otevřenost pro změnu zaběhnutých struktur (jak církevních, tak osobních), která může být bolestná a provázená určitou trpkostí. Pastorec má být v prožívaných těžkostech denního života člověka hlásáním *radostné zvěsti* s vědomím hříšnosti a slabosti.

115 KASPER, s. 44.

Podle pastorální konstituce o církvi v dnešním světě „radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu.“¹¹⁶

116 *Gaudium et spes*. In KŘIŠŤAN. *Praktická teologie, pastore a sociální práce – mezioborové souvislosti*. In: MARTINEK (ed.). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 17 – 25, s. 19.

Seznam literatury

- AMBROS, P. *Evangelium pro rodinu dnešní doby*. 1. vyd. Olomouc: Refugium, 2014. ISBN 978-80-7412-166-1.
- AMBROS, P. a kol. *Nová evangelizace*. 1. vyd. Velehrad: Refugium, 2000. ISBN 80-86045-49-8.
- AMBROS, P. *Rodina – světlo v temnotě světa*. 1. vyd. Olomouc: Refugium, 2015. ISBN 978-80-7412-232-3.
- AUREL VON JÜCHEN. *Tabu des Todes und der Sinn des Sterbens*. Stuttgart: Radius, 1984. ISBN 3-87173-653-8.
- BAŠTECKÁ, B. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-470-0.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 2. vyd. Praha: Ekumenická rada církví v ČR, 1984.
- FRITZSCHE, H. *Freiheit und Verantwortung in Liebe und Ehe. Zur Theologie der Partnerbeziehungen*. Berlin: GmbH, 1983.
- Frontální výzva čtyř kardinálů papeži* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: <https://www.lumendelumine.cz/index.php?page=frontalni-vyzva-ctyr-kardinalu-papezi>
- HAPLA, M. *Důstojnost a lidská práva: užitečné spojení nebo účelová fráze?* [online]. 2016 [cit. 16.4.2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dustojnost-a-lidska-prava-uzitecne-spojeni-nebo-ucelova-fraze>
- JANDOUREK, J. *Kardinálové se papeže ptají, jak to s exhortací myslel. Mají to v ní ale celkem jasně napsané* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/5825/kardinalove_se_ptaji_jak_to_s_exhortaci_myslel_maji_to_v_ni_ale_celkem_jasne_napsane.url

- KASPER, W. *Evangelium o rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2014. ISBN 978-80-7195-832-1.
- Katechismus katolické církve*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- Kodex kanonického práva (CIC)*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994.
- Lineamenta – souhrn za ČR* [online]. 2014 [cit. 10.4.2017]. Dostupné z: <http://umlaufoviny.com/index.php?a=umlaufoviny/lineamenta-souhrn-za-cr>
- LEDERLE VON ECKARDSTEIN, O., NIESEL, R., SALZGEBER, J., SCHÖNFELD, U. *Eltern bleiben Eltern*. München: Dajeb, 1998.
- Papež FRANTIŠEK. *Amoris laetitia. Radost z lásky. Posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2016. ISBN 978-80-7450-225-5.
- Projekt sousedé plus* [online]. 2017 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: <http://www.-sousedé-plus.cz/prezentace>
- Průkopník genderu* [online]. 2015 [cit. 15.4.2017]. Dostupné z: <http://www.petice-adopce.cz/gender-ideologie/prukopnik-genderu/>
- RABAN, M. *Sněm české katolické církve. Obnova synodality*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-322-1.
- RAUSCHER, A. *Znovuobjevení rodiny*. 1. vyd. Brno: CDK, 1996. ISBN 80-85959-12-7.
- Relatio Synodi. Pastorační výzvy pro rodinu v podmínkách evangelizace* [online]. 2014 [cit. 28.2.2017]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/Media/CirkevOld/021224.pdf>
- SEKERÁK, M. *Papež reaguje na veřejnou kritiku čtyř kardinálů: V proudu života je nutné rozlišovat* [online]. 2016 [cit. 24.4.2017]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/5816/papez_reaguje_na_veřejnou_kritiku_ctyr_kardinalu_v_proudu_zivota_je_nutne_rozlisovat.url

ŠŤASTNÁ, PALONCYOVÁ. *První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací* [online]. 2011. [cit. 19.3.2017]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/30-rocnik-12-cislo-2-2011-zivotni-drahy/219>

MARTINEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2010. ISBN 978-80-904137-6-4.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Slon, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

Mezigenerační soužití je dnes minulostí. Vymizí také mezigenerační solidarita? [online]. 2012 [cit. 16.4.2017]. Dostupné z: <http://www.zlatakoruna.info/zpravy/stavebni-sporeni/mezigeneracni-souziti-je-dnes-minulosti-vymizi-take-mezigeneracni-solidarita>

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

Závěrečná zpráva biskupské synody pro Svatého otce Františka [online]. 2015 [cit. 28.2.2017]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/Media/CirkevOld/023053.pdf>

Přílohy

Příloha 1: Příčiny rozvodů

Rozvody podle příčiny rozvratu manželství
(v %)

	Příčina rozvratu manželství na straně muže				Příčina rozvratu manželství na straně ženy			
	1991	1995	2000	2004	1991	1995	2000	2004
Neuvážený sňatek	6,4	4,3	1,9	1,8	6,4	4,3	2,0	1,9
Alkoholismus	10,6	7,2	4,2	2,5	1,1	0,5	0,2	0,5
Nevěra	15,2	12,7	8,5	6,3	15,1	8,5	5,7	4,5
Nezájem o rodinu	7,4	6,8	4,1	4,0	2,8	2,0	1,5	0,8
Zlé nakládání, trestný čin	2,5	1,8	1,1	0,7	0,4	0,1	-	-
Rozdíl povah, názorů a zájmů	34,4	52,3	62,9	37,0	34,4	52,7	63,1	39,1
Zdravotní důvody	1,2	0,1	0,4	0,2	1,7	0,3	0,2	0,3
Sexuální neshody	2,8	1,4	0,5	0,3	2,8	1,2	0,5	0,1
Ostatní příčiny	12,5	12,2	15,7	45,7	11,1	22,9	18,7	46,3
Soud nezjistil zavinění	7,0	1,3	0,8	1,5	24,2	7,3	8,1	6,5

Zdroj: Český statistický úřad. *Rozvodovost* [online]. 2005 [cit. 22.3.2017]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/13-5106-05-2005-069>

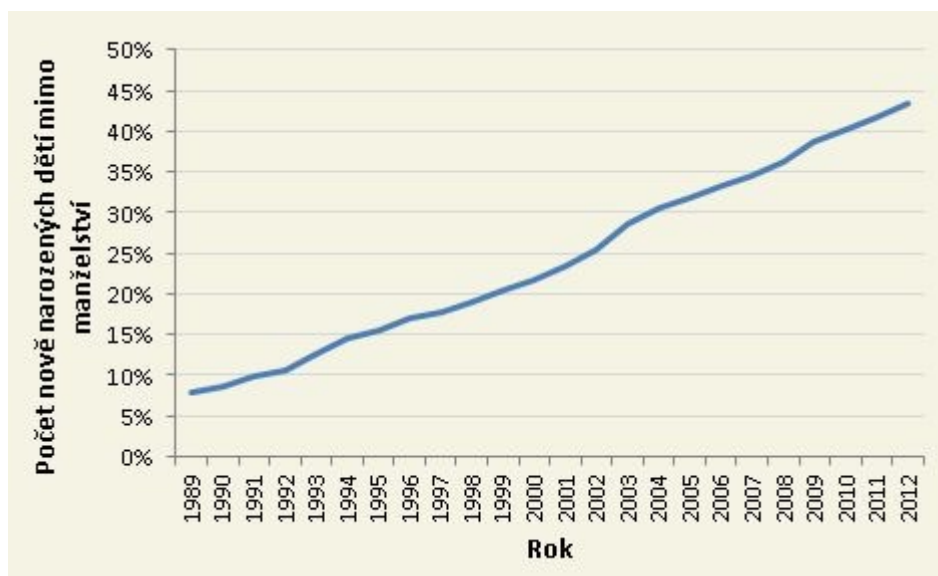
Příloha 2: Počet dětí narozených v rodině

Rok	jedno dítě	dvojčata	trojčata	čtyřčata
1989	126 610	1 116	13	0
1990	128 739	1 152	17	0
1991	127 497	1 157	13	0
1992	119 791	1 151	15	1
1993	119 271	1 080	13	0
1994	104 876	998	13	1
1995	94 313	1 010	20	1
1996	88 604	1 034	29	1
1997	88 485	1 170	35	0
1998	87 869	1 447	22	0
1999	86 829	1 427	29	1
2000	88 363	1 368	22	1
2001	87 887	1 525	11	2
2002	89 979	1 502	20	1
2003	90 729	1 591	14	1
2004	94 246	1 813	19	0
2005	98 607	1 926	13	0
2006	101 855	2 115	15	0
2007	110 285	2 298	22	0
2008	115 032	2 381	16	0
2009	113 869	2 378	14	0
2010	112 518	2 446	12	0
2011	104 862	2 049	10	0
2012	104 957	1 987	8	0

Zdroj: Český statistický úřad. *Počet narozených jedináčků, dvojčat, trojčat a čtyřčat v ČR* [online]. 2014 [cit. 22.3.2017]. Dostupné z:

http://www.eprehledy.cz/pocet_narozenyh_jedinacku_dvojcat_trojcat.php

Příloha 3: Počet dětí narozených mimo manželství

Zdroj: Český statistický úřad. *Podíl dětí narozených mimo manželský svazek* [online]. 2014 [cit. 22.3.2017]. Dostupné z:

http://www.eprehledy.cz/pocet_narozenych_deti_mimo_manzelstvi.php